

OLIEJUNKIES (BIS)

GERT PEERSMAN (Column verschenen in De Standaard 17/11/2015)

Economen en beleidsmakers volgen met argusogen wat er allemaal gaande is op de oliemarkt. In een vorige column (*DS 3 november*) had ik het over de redenen waarom de olieprijs zich gedraagt als een karretje op een roetsbaan, met schommelingen van 40 naar 140 en terug naar 30 dollar per vat ruwe olie in enkele maanden tijd. Een andere kwestie die veel discussie uitlokt, is de vraag waarom de lage olieprijs van het laatste jaar er maar niet in slaagt om de Europese en Belgische economie aan te zwengelen. Ook dat is een thema dat ik de voorbije jaren samen met doctoraatsstudenten heb bestudeerd.

Uit ons onderzoek blijkt dat de dynamiek van een olieprijsdaling in Europa en de Verenigde Staten zeer verschillend is. In de VS verloopt die volgens het boekje. De prijzen aan de pomp dalen, de energiefactuur wordt goedkoper, en bedrijven rekenen hun lagere productiekosten (transport- en energiekosten) door in de prijzen van andere goederen en diensten. Anderzijds hebben olieprijschommelingen er geen invloed op de lonen. Die stijgen evenveel dan anders. Het resultaat is dat de koopkracht van Amerikaanse gezinnen toeneemt, waardoor ze meer gaan consumeren en de economie gestimuleerd wordt. Na enkele maanden breekt al een economische lente aan.

In Europa en België is de dynamiek helemaal anders. Door de dalende olieprijsen worden energie en andere producten ook wel goedkoper, alleen vertalen die lagere prijzen zich op hun beurt ook in een loonmatiging. Daardoor wordt de koopkrachtwinst die de lagere energieprijzen met zich meebrengen grotendeels tenietgedaan. Dat is ironisch genoeg het gevolg van de sterkere positie van Europese werknemers op de arbeidsmarkt. Die positie heeft niet zozeer een invloed op de gemiddelde loonevolutie over een langere tijd, die wordt op termijn sowieso bepaald door de productiviteit. Maar ze heeft er wel toe geleid dat werknemers erin zijn geslaagd om schommelingen in olie- en energieprijzen systematisch af te wentelen op de werkgevers.

Meer concreet: stijgen de olieprijsen, dan stijgen de lonen in Europa meer dan normaal het geval is, zodat de werknemers nauwelijks koopkrachtverlies lijden. Dalen de energieprijzen, dan zijn de werknemers bij loononderhandelingen inschikkelijker en aanvaardden ze minder loonopslag dan anders. Het is een soort verzekering die ze over de jaren hebben afgedwongen van werkgevers. In België is dat nog het meest uitgesproken, en heeft die verzekering een naam: de index. Die maakt werknemers immuun en werkgevers zeer gevoelig voor het inflatiecijfer.

Die impliciete verzekering is voor werknemers handig in tijden van stijgende olieprijsen (en hogere inflatie meer algemeen), zoals in de periode 2005-2008 het geval was. Hun koopkracht bleef daardoor intact. Vandaag gebeurt het tegenovergestelde. Door de dalende olieprijsen en lage inflatie stijgen de lonen niet of minder dan anders het geval zou zijn. Zonder de lage olieprijs zouden we in België de indexsprong bijvoorbeeld allang hebben uitgezweet en terug aangeknoopt hebben met jaarlijks stijgende lonen.

Omdat de lage olieprijs tot loonmatiging leidt, stimuleert die bij ons vandaag dan ook nauwelijks de consumptie. De voordelen gaan naar de bedrijven in de vorm van lagere loonkosten. Is er dan geen gunstig effect op de groei? Toch wel. De lagere loonkosten verbeteren de competitiviteit, stimuleren de export en creëren jobs. Hogere winstmarges leiden ook tot meer investeringen en consumptie door de aandeelhouders. Het uiteindelijke effect op de groei is zelfs even groot als in de VS, al duurt het gemiddeld ruim twee jaar vooraleer we het voelen, terwijl dat in de VS meteen te merken is door het directe effect op de koopkracht van gezinnen.

Het is een opvallende vaststelling. De Belgische werkgevers klaagden in de periode 2005-2008 steen en been over de index. Terecht, want zij moesten daardoor de olieprijsstijging naar 140 dollar per vat alleen verduren, terwijl werknemers het in hun portemonnee nauwelijks voelden. Dat heeft er toe geleid dat de regering de loonlasten heeft verlaagd, een indexsprong heeft doorgevoerd en de loonstijging bovenop de index heeft bevroren. Nu dat allemaal is gebeurd, keldert de olieprijs, waardoor de werkgevers van de index profiteren. Vandaag hoor je geen enkele werkgever klagen over de index. Wie het laatst lacht, lacht het best. Tenzij het karretje van de wispelturige olieprijs plots weer door het dak gaat natuurlijk.